

Andrzej Zieliński

Apelacja według noweli k.p.c. z 1995 roku

Palestra 40/3-4(459-460), 55-66

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Zieliński

Apelacja według noweli k.p.c. z 1995 roku

Wprowadzenie

Nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzona ustawą z 22 grudnia 1995 r., o zmianie Kodeksu postępowania cywilnego, rozporządzeń Prezydenta Rzeczypospolitej – Prawo upadłościowe i Prawo o postępowaniu układowym, kodeksu postępowania administracyjnego, ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych oraz niektórych ustaw wprowadziła wręcz rewolucyjne zmiany w dotychczas obowiązującym prawie procesowym cywilnym. Do lamusa historii przechodzi od 1 lipca 1996 r. (data wejścia w życie noweli do k.p.c.) sądowy system dwuinstancyjny w procesie cywilnym, obowiązujący w Polsce od 1950 r. W jego miejsce nowela z 1995 r. wprowadza system trójinstancyjny, a mianowicie: sądy pierwszej instancji (rejonowe i wojewódzkie), sądy drugiej instancji (sądy wojewódzkie i sądy apelacyjne, rozpoznające apelacje) oraz Sąd Najwyższy, jako sąd trzeciej instancji, rozpoznający kasacje.

Równoległe do powyższej zmiany, zmianie uległy również środki odwoławcze. W miejsce rewizji wprowadzono apelację, zaś w miejsce rewizji nadzwyczajnej – kasację.

Znakomita większość czynnych zawodowo prawników wykształcona została na dwuinstancyjnym systemie postępowania cywilnego. Nadto, zarówno apelacja jak i kasacja, wprowadzone nowelą do kodeksu postępowania cywilnego, różnią się od tychże instytucji, obowiązujących do 1950 r.

Ten stan rzeczy stwarza potrzebę pilnego przybliżenia aktualnie (od 1 lipca 1996) obowiązujących środków odwoławczych.

§ 1. Zagadnienia wstępne

Apelacja stanowi środek kontroli orzeczeń sądu pierwszej instancji i może przybierać formę apelacji niepełnej (*sine beneficio novorum*) lub apelacji pełnej (*cum beneficio novorum*).

Apelacja niepełna ogranicza się wyłącznie do kontroli i usunięcia skutków błędów sądu pierwszej instancji.

Natomiast apelacja pełna (*cum beneficio novorum*), oprócz kontroli i usunięcia skutków błędów pierwszej instancji obejmuje również naprawienie błędów stron, poprzez dopuszczenie możliwości powołania przez strony nowych faktów i dowodów. Takie rozwiązanie rodzi niebezpieczeństwo przedłużania procesu poprzez zwlekanie przez strony z powo-

łaniem całego materiału procesowego przed sądem pierwszej instancji, a przytoczeniem go dopiero w postępowaniu apelacyjnym.

Jednak uprawnienie sądu drugiej instancji do pominięcia nowych faktów i dowodów, które strona mogła przytoczyć przed sądem pierwszej instancji zazwyczaj zapobiega kunktatorstwu stron.

Nasz kodeks przyjął system apelacji pełnej.

1. Od każdego wyroku sądu pierwszej instancji można wnieść apelację do sądu drugiej instancji (art. 367 § 1).

Apelacja zatem przysługuje od wszystkich wyroków sądu pierwszej instancji, co oznacza, iż można ją wnieść również od wyroku wstępnego, częściowego, końcowego, łącznego i uzupełniającego.

Natomiast od wyroku zaocznego apelacja przysługuje wyłącznie powodowi, pozwany bowiem może wnieść jedynie sprzeciw od takiego wyroku (art. 344 § 1).

Od postanowienia rozstrzygającego o kosztach procesu zawartego w wyroku nie przysługuje apelacja, a jedynie zażalenie (art. 394 § 1 pkt 9).

W celu wniesienia apelacji strona powinna żądać sporządzenia uzasadnienia wyroku w terminie tygodniowym od dnia ogłoszenia sentencji wyroku, a w wypadku, o którym mowa w art. 327 § 2 – od dnia doręczenia sentencji wyroku (art. 328 § 1).

Apelację wnosi się w terminie dwutygodniowym od doręczenia stronie skarżącej wyroku z uzasadnieniem do sądu, który wydał zaskarżony wyrok (art. 369 § 1).

Jednakże dla strony, która nie zażądała uzasadnienia wyroku w terminie tygo-

dniowym od ogłoszenia sentencji, termin do wniesienia apelacji biegnie od dnia, w którym upłynął termin do żądania uzasadnienia (art. 369 § 2). Dla strony działającej bez adwokata, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku, termin do żądania uzasadnienia wyroku biegnie od dnia, w którym doręczono jej odpis sentencji wyroku z pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia (art. 327 § 2 w związku z art. 328 § 1).

W sprawach rozpoznawanych przez sąd rejonowy instancją apelacyjną jest sąd wojewódzki, natomiast w sprawach rozpoznawanych przez sąd wojewódzki jako sąd pierwszej instancji – sąd apelacyjny (art. 367 § 2).

Kodeks postępowania cywilnego nie zna żadnych ograniczeń w przedmiocie dopuszczalności wnoszenia apelacji i to ani pod względem podmiotowym, ani też przedmiotowym.

Apelacja przysługuje również od postanowienia sądu wojewódzkiego w postępowaniu o uznanie orzeczenia sądu zagranicznego (art. 1148 § 3).

2. Co do warunków formalnych apelacja powinna czynić zadość wymaganiom przepisanych dla pisma procesowego (art. 126), a nadto winna ona zawierać:

- 1) oznaczenie zaskarżonego wyroku;
- 2) przytoczenie zarzutów i ich uzasadnienie;
- 3) wniosek o uchylenie lub zmianę wyroku w całości lub w określonej części;
- 4) w sprawach o roszczenie majątkowe – podanie wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 368).

Ad. 1) **Oznaczenie zaskarżonego wyroku** polega na takim określeniu, aby

nie można było mieć wątpliwości jakiego wyroku apelacja dotyczy. Należy zatem podać: sąd, który wydał zaskarżony wyrok, sygnaturę akt sprawy, w której ten wyrok zapadł oraz datę wydania wyroku.

Ad. 2) Kodeks nie precyzuje, na jakich zarzutach można oprzeć apelację.

Nie ogranicza więc, jak to czyni w przypadku kasacji (art. 393¹), podstaw zaskarżenia. Uznać zatem należy, że apelację można oprzeć na tych wszystkich zarzutach, które według składającego apelację wpłynęły bezpośrednio, a nawet pośrednio na niekorzystne dla niego rozstrzygnięcie sądu pierwszej instancji, a w szczególności na:

- a) zarzutach naruszeń prawa materialnego;
- b) zarzutach naruszeń prawa procesowego;
- c) zarzutach faktycznych;
- d) nowych faktach i dowodach;
- e) zarzucie nierozpoznania istoty sprawy.

Ad. a) Zarzut naruszenia prawa materialnego może polegać na błędnej wykładni tego prawa lub jego niewłaściwym zastosowaniu. Będą to więc błędy zaszele w sferze prawnej orzeczenia (*errores iuris indicando*).

Mogą one występować w następującej postaci:

- a) błędnej (niewłaściwej) interpretacji (wykładni) istniejącej normy prawa materialnego, np. niewłaściwa wykładnia pojęcia „odpowiedniej” sumy tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznana krzywdę (art. 445 § 1 k.c.), poprzez zasądzenie zbyt niskiej kwoty zadośćuczynienia;
- b) zastosowanie nieistniejącej normy prawa materialnego (np. zastosowanie

do danego stanu faktycznego uchylonego przepisu prawa materialnego);

c) błędu w subsumcji, czyli wadliwego przyjęcia istnienia lub nieistnienia związku pomiędzy ustalonym przez sąd stanem faktycznym danej sprawy a określoną normą prawną (np. sąd podciągnął odpowiedzialność sprzedawcy pod przepis o rękojmi za wady, podczas kiedy zachodziły warunki do zastosowania odpowiedzialności sprzedawcy z tytułu gwarancji – art. 577 k.c.).

Zarzut naruszenia prawa materialnego dotyczy także naruszenia obcego prawa materialnego, jeżeli w danej sprawie powinno ono zostać zastosowane zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Ad. b) Zarzut naruszenia prawa procesowego (*errores in procedendo*) można oprzeć na:

- A) nieważności postępowania;
- B) innych naruszeniach przepisów kodeksu postępowania cywilnego;

Ad. A) Nieważność postępowania zachodzi w następujących, taksatywnie wymienionych w kodeksie wypadkach:

- 1) jeżeli droga sądowa była niedopuszczalna;
- 2) jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, organu powołanego do jej reprezentowania, lub przedstawiciela ustawowego, albo gdy pełnomocnik strony nie był należycie umocowany;

3) jeżeli o to samo roszczenie między tymi samymi stronami toczy się sprawa wcześniej wszczęta albo jeżeli sprawa taka została już prawomocnie osądzona;

4) jeżeli skład sądu orzekającego był sprzeczny z przepisami prawa albo jeżeli w rozpoznaniu sprawy brał udział sędzia wyłączony z mocy ustawy;

5) jeżeli strona została pozbawiona możliwości działania;

6) jeżeli sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd wojewódzki jest właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu.

Ponadto przyczynę nieważności, którą sąd bierze pod rozwagę w każdym stanie sprawy stanowi brak jurysdykcji krajowej (art. 1099).

Wymienione powyżej przyczyny nieważności postępowania, jak łatwo zauważyć stanowią w swojej istocie uchybienia procesowe (*errores in procedendo*). Różnica pomiędzy nimi a innymi naruszeniami prawa procesowego (uchybieniami procesowymi) leży w sferze skutków.

Przyczyny nieważności bowiem zawsze powodują nieważność postępowania, przy czym bez żadnego znaczenia pozostaje wpływ tych uchybień na wynik sprawy.

Nieważność postępowania z powodu pozbawienia strony możliwości działania zachodzi wówczas, kiedy ze względu na uchybienie formalne (np. niezawiadomienie strony o rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku albo rozpoznanie sprawy wbrew przepisom na posiedzeniu niejawnym zamiast na rozprawie) strona została pozbawiona faktycznie działania w sprawie oraz zgłoszenia twierdzeń faktycznych i wniosków dowodowych.

Ad. B) **Inne naruszenia przepisów procesowych (*errores in procedendo*) mogą stanowić zarzut apelacyjny:**

1) jeżeli strona wnosząca apelację zwróciła uwagę sądu na uchybienia przepisom postępowania, wnosząc o wpisanie zastrzeżenia do protokołu;

2) jeżeli naruszenia przepisów postępowania sąd bierze pod rozwagę z urzędu.

ad. 1) Zgodnie z treścią art. 162 strony mogą w toku posiedzenia, a jeżeli nie były na nim obecne, na najbliższym posiedzeniu zwrócić uwagę sądu na uchybienia przepisom postępowania, wnosząc o wpisanie zastrzeżenia do protokołu.

Stronie, która zastrzeżenia nie zgłosiła, nie przysługuje prawo powoływania się na takie uchybienia w dalszym toku postępowania, chyba że uprawdopodobni, iż nie zgłosiła zastrzeżeń bez swojej winy.

Owo zastrzeżenie dotyczy wszystkich przepisów prawa procesowego, bez względu na ich rangę i znaczenie. Strona składa je w formie oświadczenia ze wskazaniem uchybienia, jakiego dopuścił się sąd oraz przepisu bądź przepisów, które zostały naruszone. Nie jest przy tym wymagane wskazanie numeracji naruszonych przepisów.

Niezgłoszenie omawianego zastrzeżenia przez stronę wyklucza powoływanie się przez tą stronę na powstałe uchybienia w dalszym toku postępowania chyba, że uprawdopodobni ona brak swojej winy w niezgłoszeniu zastrzeżenia.

Kodeks przewiduje przy tym dwa terminy prekluzyjne do zgłaszania zastrzeżeń, a mianowicie:

a) dla stron obecnych na posiedzeniu – do czasu zakończenia posiedzenia

i

b) dla stron nieobecnych na posiedzeniu – do czasu zakończenia najbliższego posiedzenia.

Należy przyjąć, że brak winy strony w niezgłoszeniu zastrzeżenia będzie zachodził zazwyczaj, kiedy strona występuje bez fachowego pełnomocnika procesowego (adwokata lub radcy prawnego), zwłaszcza kiedy owa strona charak-

teryzuje się nieporadnością; w przypadku choroby strony i in.

Ad. 2) Zarzut apelacyjny mogą również stanowić te naruszenia postępowania, które sąd bierze pod rozwagę z urzędu, chociażby strona nie zgłosiła zastrzeżenia w trybie przewidzianym w art. 162 (art. 162), np. zarzut niewłaściwego trybu postępowania (art. 202).

Podniesienie przez apelującego zarzutu naruszenia przepisów procesowych, nawet zasadne, jest niewystarczające dla skuteczności apelacji. Pomiędzy rozstrzygnięciem sądu a naruszeniem przepisów procesowych musi bowiem zachodzić związek przyczynowy.

Do rzędu uchybień procesowych zaliczyć należy również postanowienia sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na wynik sprawy (np. postanowienie o przeprowadzeniu dowodu – art. 236).

Sąd drugiej instancji może – na wniosek strony – rozpoznać te postanowienia (art. 380).

Do innej kategorii naruszenia przepisów postępowania, których sąd drugiej instancji nie bierze pod rozwagę z urzędu, należą także te przepisy, co do których strona nie ma możliwości – w toku postępowania przed sądem pierwszej instancji – zgłosić zastrzeżenia do protokołu.

W grę będą tutaj wchodziły takie naruszenia przepisów postępowania, jak np. wadliwości uzasadnienia wyroku (art. 328 § 2), wzięcie pod uwagę przez sąd pierwszej instancji przy wyrokowaniu faktów znanych sądowi urzędowo, bez zwrócenia na nie uwagi stron (art. 228 § 2), przekroczenie granic swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1), itp.

Te naruszenia zawsze mogą stanowić zarzut apelacyjny.

Ad. c) Przez **zarzuty faktyczne** apelacji należy rozumieć takie zarzuty, które odnoszą się do kwestionowania ustalonego przez sąd pierwszej instancji stanu faktycznego sprawy.

W tej materii w grę będzie wchodziła krytyczna ocena stanu faktycznego ustalonego przez sąd pierwszej instancji, w szczególności zaś niezgodność ustaleń faktycznych sądu z materiałem dowodowym zebrany w sprawie.

Owa niezgodność może powstać na skutek błędów w logicznym rozumowaniu sądu podczas ustalania podstawy faktycznej wyroku, lub wskutek przekroczenia granic swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1).

Ad. d) **W ramach zarzutów podniesionych w apelacji strona apelująca może zgłosić tzw. nowości, czyli nowe fakty i dowody** (art. 381).

Warunkiem uwzględnienia przez sąd drugiej instancji nowych faktów i dowodów zgłoszonych w apelacji jest:

1) niemożność powołania ich w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji

lub

2) gdy potrzeba powołania ich wynikła później (art. 381).

Ad.1) Nowe fakty i dowody, których strona nie mogła powołać w pierwszej instancji, to:

a) fakty i dowody, które wprawdzie istniały już przed wydaniem zaskarżonego wyroku, ale nie były znane stronie

lub

b) fakty i dowody, które zaistniały dopiero po wydaniu wyroku.

Strona opierająca apelację na zarzucie nowych faktów i dowodów winna wyka-

zać, że owe nowe fakty i dowody nie były jej znane przed wydaniem wyroku przez sąd pierwszej instancji.

W przeciwnym razie sąd drugiej instancji może (ale nie musi) te nowe fakty i dowody pominąć. Zatem w interesie apelującego leży dokonanie owego uzasadnienia.

Sąd drugiej instancji powinien dopuścić nowe fakty i dowody, jeżeli uzna, że mają one istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, kiedy zaskarżony wyrok jest rażąco niesprawiedliwy, a strona nie powołała ich przed sądem pierwszej instancji z powodu swojej nieporadności lub z innych, dających się usprawiedliwić przyczyn.

Użycie przez ustawodawcę w art. 381 pojęcia „strona” oznacza, że nowe fakty i dowody w postępowaniu apelacyjnym może zgłosić nie tylko apelant, ale i strona przeciwna.

Ad. 2) Potrzeba powołania nowych faktów i dowodów będzie wynikała później zazwyczaj wtedy, kiedy stan sprawy przed sądem pierwszej instancji czynił zbędnym ich powoływanie, a potrzeba ich powołania ujawniła się dopiero w toku dalszego postępowania, np. z treści apelacji lub odpowiedzi na apelację albo na samej rozprawie apelacyjnej.

Ad. e) **Nierozpoznanie istoty sprawy** może stanowić zarzut apelacyjny, aczkolwiek sąd drugiej instancji z urzędu uchyla wyrok w całości lub w części, jeżeli sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy (art. 378 § 2).

Nierozpoznanie istoty sprawy w rozumieniu przepisu art. 378 § 2 polega na pominięciu przez sąd pierwszej instancji podstawy roszczenia, tj. przesłanek stanowiących o jego istnieniu, poprzez oparcie rozstrzygnięcia na

nietrafnym zarzucie, np. braku legitymacji czynnej (powoda) lub biernej (pозwanego), przedawnienia, zawisłości sporu i in.

Do zupełnie innej kategorii należy jednak nierozstrzygnięcie przez sąd pierwszej instancji o całości roszczenia bądź też pominięcie niektórych roszczeń. W takich bowiem sytuacjach nie przysługuje apelacja, lecz wniosek o uzupełnienie wyroku (art. 351 § 1).

„Istota sprawy” w rozumieniu przepisu art. 378 § 2 jest zatem pojęciem różnym od pojęcia „istoty sprawy” użytym np. w art. 386 § 1 czy też 518.

Samo przytoczenie zarzutów nie jest wystarczające. Kodeks wymaga bowiem również ich uzasadnienia (art. 368).

Apelacja zatem powinna zawierać zwięzłe i jasne wyłożenie postawionych wyrokowi pierwszej instancji zarzutów apelacyjnych.

Brak uzasadnienia w apelacji zarzutów stanowi brak formalny, który może zostać uzupełniony w trybie przewidzianym w art. 130.

Ad. 3) Apelacja winna również zawierać wniosek o uchylenie wyroku lub zmianę w całości lub w określonej części (art. 368).

Wnioski apelacji stanowią jej istotną część, bowiem sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach wniosków apelacji (art. 378 § 1).

Wniosek o zmianę wyroku winien zatem wyraźnie określać czy apelujący domaga się zmiany wyroku w całości, czy też żąda jego zmiany w części, określając, w jakiej części zmiany tej domaga się. To samo dotyczy wniosku o uchylenie zaskarżonego wyroku.

Apelacja może zawierać również inne wnioski, jak np. wniosek o rozpoznanie

postanowień sądu pierwszej instancji, które nie podlegały zaskarżeniu w drodze zażalenia, a miały wpływ na rozstrzygnięcie sprawy (art. 380), wniosek o zawieszenie nadanego wyrokowi pierwszej instancji rygору natychmiastowej wykonalności (art. 333), wniosek o zasądzenie zamiast pierwotnego przedmiotu jego wartości lub innego przedmiotu (art. 383), wniosek o zasądzenie świadczenia za dalsze okresy w sprawach o świadczenia powtarzające się (art. 383) i in.

Zarzuty apelacji oraz ich uzasadnienie winny pozostawać w logicznym związku z jej wnioskami.

Ad. 4) W sprawach o roszczenia majątkowe apelacja musi zawierać wskazanie wartości przedmiotu zaskarżenia (art. 368 *in fine*). Wartość ta nie musi być identyczna z wartością przedmiotu sporu, bowiem strona może zaskarżyć wyrok sądu pierwszej instancji tylko co do jego części (np. w części oddalającej powództwo). Jednakże wartość przedmiotu zaskarżenia nie może być wyższa od wartości przedmiotu sporu, albowiem **w postępowaniu apelacyjnym nie można rozszerzyć żądania pozwu ani występować z nowymi roszczeniami** (art. 383). Zakaz ten nie dotyczy spraw o świadczenia powtarzające się, bowiem w tych sprawach apelujący może rozszerzyć żądanie pozwu o świadczenia za dalsze okresy (np. w sprawach o zapłatę czynszu z tytułu najmu lokalu – art. 669 k.c.).

Podanie wartości przedmiotu zaskarżenia ma istotne znaczenie, gdyż decyduje o granicach rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji, o wpisie od apelacji, o innych kosztach postępowania apelacyjnego (np. o kosztach zastęp-

stwa adwokackiego), a także o dopuszczalności kasacji (art. 393 pkt 1).

§ 2. Postępowanie apelacyjne

1. Sąd pierwszej instancji po przeprowadzeniu **postępowania wstępnego** (art. 370) doręcza apelację stronie przeciwnej, po czym przedstawia akta sprawy sądowi drugiej instancji. Strona przeciwna może w terminie dwutygodniowym licząc od dnia doręczenia apelacji wnieść odpowiedź na apelację wprost do sądu drugiej instancji (art. 372).

Sąd drugiej instancji, po otrzymaniu akt sprawy ponawia postępowanie wstępne, przeprowadzone już przez sąd pierwszej instancji. Jeżeli dostrzeże braki, do których usunięcia strona nie była wezwana, żąda ich usunięcia (art. 373).

Jeżeli apelacja uległa odrzuceniu przez sąd pierwszej instancji, a także w razie usunięcia braków w wyznaczonym terminie – sąd drugiej instancji odrzuca apelację na posiedzeniu niejawnym (art. 373).

Np. sąd drugiej instancji z mocy art. 373 odrzuca apelację, jeżeli sąd pierwszej instancji bezpodstawnie przywrócił termin do jej wniesienia, albo od której, pomimo wezwania, nie został uiszczony wpis należny w chwili jej wniesienia, itp.

Na postanowienie o odrzuceniu apelacji przysługuje zażalenie (art. 394 § 1). Jeżeli apelacja czyni zadość wymaganom formalnym sąd drugiej instancji wyznacza rozprawę (art. 375). Jednakże **sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli zachodzi nieważność postępowania.**

2. Rozprawa przed sądem drugiej instancji, po wywołaniu sprawy, rozpoczyna-

na się od sprawozdania sędziego, który zwięźle przedstawia stan sprawy ze szczególnym uwzględnieniem zarzutów i wniosków apelacyjnych (art. 377).

Niestawiennictwo jednej lub obu stron nie tamuje rozpoznania sprawy, a wydany w takich wypadkach wyrok nigdy nie jest wyrokiem zaocznym (art. 375).

Apelujący może popierać apelację, natomiast strona przeciwna może domagać się oddalenia apelacji i zasądzenia kosztów postępowania apelacyjnego.

Jeżeli nie ma szczególnych przepisów o postępowaniu przed sądem drugiej instancji, do postępowania tego stosuje się odpowiednio przepisy o postępowaniu przed sądem pierwszej instancji, z tym jednak zastrzeżeniem, że przepisy art. 194–196 i 198 nie mają zastosowania (art. 391). Przepisy, które nie mają zastosowania w postępowaniu apelacyjnym (art. 194–196 i 198) dotyczą osób, które sąd pierwszej instancji wzywa lub zawiadamia o toczącym się procesie, w celu wzięcia w nim udziału przez te osoby.

3. Sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach wniosków apelacji (art. 378 § 1), bierze jednak z urzędu pod rozwagę:

- 1) nieważność postępowania;
- 2) nierozpoznanie przez sąd pierwszej instancji istoty sprawy (art. 378 § 2).

W obu wymienionych powyżej wypadkach, sąd drugiej instancji uchyla wyrok w całości lub w części (art. 378 § 2), tj. w tej części, która jest dotknięta nieważnością, lub co do której nie rozpoznano istoty sprawy.

Branie pod rozwagę z urzędu nowych okoliczności oznacza, że sąd drugiej instancji rozważa je bez względu na to czy strona powołała je w swojej

apelacji, jednak tylko w granicach w jakich strona zaskarżyła wyrok sądu pierwszej instancji (np. w całości, w części).

Granice rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji określają wnioski apelacji. Nie jest jednak związany poglądami prawnymi apelanta. Oznacza to, iż sąd drugiej instancji może rozstrzygnąć sprawę w oparciu o odmienny od apelującego lub sądu pierwszej instancji, pogląd prawny. Może także uwzględnić apelację, w granicach jej wniosków, nawet wówczas, kiedy apelujący w zarzutach nie podniósł np. naruszenia prawa materialnego przez błędną jego wykładnię.

W postępowaniu apelacyjnym obowiązuje zakaz *reformationis in peius*, który polega na tym, że sąd nie może uchylić lub zmienić orzeczenia na niekorzyść strony wnoszącej apelację, chyba, że strona przeciwna również wniosła apelację (art. 384).

Tylko w jednym wypadku sąd drugiej instancji może wykroczyć poza podmiotowe granice zaskarżenia wyroku sądu pierwszej instancji. Może on mianowicie z urzędu rozpoznać sprawę na rzecz współuczestników, którzy wyroku nie zaskarżyli, gdy będące przedmiotem zaskarżenia prawa i obowiązki są wspólne także dla tych współuczestników. Współuczestników takich należy wezwać na rozprawę; mogą oni też składać pisma przygotowawcze (art. 378 § 3).

Zatem w takiej sytuacji, kiedy jeden ze współuczestników zaskarżył wyrok sądu pierwszej instancji, to nie uprawomocnia się on również w stosunku do pozostałych współuczestników (art. 363 § 3).

4. Sąd drugiej instancji orzeka na podstawie materiału zebranego w postę-

powaniu w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym (art. 382).

Trzeba dodać, iż sąd drugiej instancji **bierze pod rozagę cały materiał faktyczny**, zgromadzony w sprawie przez sąd pierwszej instancji, a nie tylko ten, który został powołany w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku.

Sąd drugiej instancji może przeprowadzić postępowanie dowodowe, stosując przepisy obowiązujące przed sądem pierwszej instancji (art. 381 w związku z art. 391).

Jak już wyżej wspomniano, możliwość powołania się na nowe fakty i dowody, które nie były przedmiotem rozpoznania przez sąd pierwszej instancji, jest ograniczona (art. 381). Sąd drugiej instancji może je bowiem pominąć, jeżeli uzna, że strona mogła je powołać w postępowaniu przed sądem pierwszej instancji. Myślą przewodnią ustawodawcy w tym zakresie jest z jednej strony dążenie do koncentracji materiału procesowego (tj. spowodowanie, aby strony przedstawiały cały materiał procesowy już w sądzie pierwszej instancji), jak również z drugiej strony – troska o sprawność (szybkość) postępowania apelacyjnego.

Należy jednak zważyć, iż jedną z naczelných zasad procesu cywilnego jest zasada prawdy. Dlatego też fakultatywne uprawnienie sądu drugiej instancji do pominięcia nowych faktów i dowodów winno być rozważane w kontekście owej zasady prawdy oraz całokształtu okoliczności danej sprawy.

W postępowaniu apelacyjnym sąd może ponowić niektóre dowody przeprowadzone przez sąd pierwszej instancji, jak np. z zeznań świadków, z opinii biegłego, czy też z przesłuchania stron.

Podstawę wyrokowania w sądzie drugiej instancji stanowi cały materiał procesowy zebrany w obu instancjach.

Sąd drugiej instancji nie jest związany ustaleniami sądu pierwszej instancji. Oznacza to, że sąd drugiej instancji może, nawet bez ponowienia lub uzupełnienia dowodów, dojść do odmiennych niż sąd pierwszej instancji ustaleń.

Zgodnie z treścią art. 316 § 1 w związku z art. 391 sąd drugiej instancji orzeka, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy.

Sąd drugiej instancji rozpoznaje apelację w składzie trzech sędziów zawodowych. Postanowienia dotyczące postępowania dowodowego na posiedzeniu niejawnym wydaje sąd w składzie jednego sędziego (art. 367 § 3).

5. W wyniku przeprowadzonej rozprawy sąd drugiej instancji wydaje wyrok, w którym może:

- 1) oddalić apelację;
- 2) zmienić zaskarżony wyrok i orzec co do istoty sprawy;
- 3) uchylić zaskarżony wyrok, znieść postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazać sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania;
- 4) uchylić zaskarżony wyrok i odrzucić pozew;
- 5) uchylić zaskarżony wyrok i umorzyć postępowanie;
- 6) uchylić zaskarżony wyrok i przekazać sprawę do ponownego rozpoznania sądowi pierwszej instancji.

Ad. 1) **Sąd drugiej instancji oddala apelację, jeżeli jest ona bezzasadna** (art. 385).

Oddalając apelację sąd drugiej instancji rozstrzyga o kosztach procesu (art. 108 § 1) i to z urzędu, jeżeli strona

przeciwna działała bez adwokata lub radcy prawnego, bądź na wniosek – jeżeli działała za pośrednictwem adwokata lub radcy prawnego, zgłoszony w odpowiedzi na apelację lub najpóźniej bezpośrednio przed zamknięciem rozprawy rewizyjnej (art. 109).

Ad. 2) W myśl przepisu art. 386 § 1 **sąd drugiej instancji może zmienić zaskarżony wyrok i orzec co do istoty sprawy.**

Mając na uwadze sprawność postępowania (szybkość), jak i jego koszty, należy przyjąć, że wyrok reformatoryjny sąd drugiej instancji winien wydać zawsze wtedy, kiedy uzna, że stan sprawy nadaje się do merytorycznego rozstrzygnięcia.

Wydanie wyroku reformatoryjnego nie jest uzależnione od rodzaju stwierdzonych uchybień sądu pierwszej instancji.

Orzekając co do istoty sprawy sąd drugiej instancji rozstrzyga jednocześnie o kosztach procesu (art. 108 § 1 w związku z art. 391).

Ad.3) **W razie stwierdzenia nieważności sąd drugiej instancji obligatoryjnie uchyła zaskarżony wyrok i znosi postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością, przekazując sprawę sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania** (art. 386 § 2).

Przy ponownym rozpoznawaniu sprawy na skutek przyczyny nieważności przewidzianej w art. 379 pkt 6 (tj. kiedy sąd rejonowy orzekł w sprawie, w której sąd wojewódzki był właściwy bez względu na wartość przedmiotu sporu), wola stron decyduje o tym czy zniesione postępowanie powinno być powtórzone. Jeżeli więc strony zgodnie oświadczą, że nie żądają powtórzenia zniesionego po-

stępowania, sąd wojewódzki nie musi przeprowadzać go na nowo.

We wszystkich innych wypadkach nieważności postępowania sąd pierwszej instancji musi powtórzyć postępowanie w zakresie dotkniętym nieważnością.

Ad. 4) **Jeżeli pozew ulega odrzuceniu, sąd drugiej instancji uchylając wyrok odrzuca pozew** (art. 386 § 3). Jak wiadomo, sąd odrzuca pozew z przyczyn wskazanych w artykule 199 § 1 i 1099 *in fine*.

Ad. 5) **Sąd drugiej instancji uchylając wyrok umarza postępowanie, jeżeli zachodzi podstawa do jego umorzenia** (art. 386 § 3).

Zazwyczaj wypadki umorzenia postępowania przez sąd drugiej instancji będą zachodziły w razie cofnięcia pozwu lub zawarcia ugody przez strony.

Ad. 6) **Uchylenie wyroku przez sąd drugiej instancji może nastąpić jedynie wówczas, gdy wydanie wyroku co do istoty sprawy wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości lub w znacznej części** (art. 386 § 4).

W wypadku uchylenia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, sąd rozpatruje ją w innym składzie (art. 386 § 5). Ocena prawna i wskazania co do dalszego postępowania wyrażone w uzasadnieniu wyroku sądu drugiej instancji wiążą zarówno sąd, któremu sprawa została przekazana, jak i sąd drugiej instancji po ponownym rozpoznaniu sprawy. Nie dotyczy to jednak wypadku, gdy nastąpiła zmiana stanu prawnego (art. 386 § 6).

6. **Sąd drugiej instancji uzasadnia z urzędu wyrok oraz postanowienie kończące postępowanie w sprawie** (art. 387 § 1).

Wobec braku przepisu szczególnego, uzasadnienie to winno zawierać treści przewidziane w art. 328 § 2 oraz zostać podpisane przez wszystkich sędziów, którzy brali udział w wydaniu tych orzeczeń (art. 330 § 1).

Kodeks przewiduje termin instrukcyjny do sporządzenia uzasadnienia. Jest to termin dwutygodniowy licząc od dnia ogłoszenia sentencji orzeczenia, a gdy ogłoszenia nie było – licząc od dnia wydania orzeczenia (art. 387 § 2). Jednakże **orzeczenie z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która w terminie tygodniowym od ogłoszenia sentencji zażądała doręczenia** (art. 378 § 3). Jeżeli ogłoszenia nie było, orzeczenie wraz z uzasadnieniem doręcza się stronie z urzędu w terminie tygodniowym od sporządzenia uzasadnienia (art. 378 § 3).

Ta regulacja ma istotne znaczenie w świetle przepisu art. 393⁴, wg którego kasację można wnieść w terminie miesięcznym od doręczenia orzeczenia stronie skarżącej.

Zatem **brak żądania doręczenia zamyka stronie drogę do wniesienia kasacji**.

Stronie działającej bez adwokata, która na skutek pozbawienia wolności była nieobecna przy ogłoszeniu wyroku, sąd drugiej instancji z urzędu w ciągu tygodnia od dnia ogłoszenia wyroku doręcza odpis jego sentencji z pouczeniem o terminie i sposobie żądania doręczenia uzasadnienia (art. 387 § 3).

7. Wyrok sądu drugiej instancji jest natychmiast wykonalny, jeżeli kodeks nie stanowi inaczej (art. 388 § 1), np. w art. 434¹.

Cechy wykonalności wyroku sądu drugiej instancji nie należy wiązać z jego prawomocnością.

Prawomocność bowiem wyroków sądu drugiej instancji następuje z chwilą:

1) upływu tygodniowego terminu do żądania doręczenia orzeczenia z uzasadnieniem (art. 387 § 3);

2) upływu terminu miesięcznego do wniesienia kasacji, w razie jej niewniesienia (art. 393⁴);

3) oddalenia kasacji (art. 393¹²).

Kodeks w rozdziale 1 działu V tytułu VI księgi pierwszej części pierwszej **nie przewiduje w zasadzie żadnych wyjątków do zasady natychmiastowej wykonalności orzeczeń sądu drugiej instancji**.

Jednakże sąd drugiej instancji może uzależnić jego wykonanie, a w razie oddalenia apelacji – wykonanie wyroku sądu pierwszej instancji, od złożenia przez powoda stosownego zabezpieczenia, a nawet – gdyby wskutek wykonania wyroku mogła wynikać dla pozwanego niepewetowana szkoda – wstrzymać wykonanie wyroku aż do uprawomocnienia się (art. 388 § 1).

Czynności tych może dokonać sąd drugiej instancji na wniosek pozwanego.

W końcu do czasu uprawomocnienia się wyroku – z mocy prawa (*ex lege*) – wstrzymuje się z urzędu sprzedaż nieruchomości (art. 388 § 3). Chodzi tu oczywiście o sprzedaż nieruchomości w drodze egzekucji. *Ratio legis* tego przepisu wynika z trudności restytucyjnych w razie sprzedaży nieruchomości w trybie postępowania egzekucyjnego w przypadku zmiany lub uchylecia wyroku sądu drugiej instancji.

8. Jeśli termin do zaskarżenia wyroku upłynął bezskutecznie, sąd drugiej instancji zwraca akta sprawy sądowi pierwszej instancji (art. 389).

9. Jeżeli przy rozpatrywaniu apelacji w sprawie, w której kasacja nie przysługuje, powstanie **zagadnienie prawne budzące poważne wątpliwości**, sąd może przedstawić to zagadnienie do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu, odznaczając rozpoznanie sprawy. Sąd Najwyższy władny jest przejąć sprawę do rozpoznania (art. 390 § 1).

Przepis powyższy koresponduje z treścią przepisu art. 17 ust. 1 ustawy z 20 września 1984 r. o Sądzie Najwyższym (tj. Dz. U. z 1950 r., Nr 26, poz. 153 z późn. zm.), wedle którego do przedstawienia Sądowi Najwyższemu zagadnień prawnych uprawnione są określone sądy oraz składy orzekające Sądu Najwyższego.

Takim „określonym sądem” jest właśnie m.in. sąd drugiej instancji. Uchwałę w sprawie rozstrzygnięcia zagadnienia prawnego budzącego w konkretnej sprawie poważne wątpliwości podejmuje Sąd Najwyższy w składzie trzech sędziów (art. 17 ust. 3 cytowanej powyżej ustawy o Sądzie Najwyższym). Skład ten może przedstawić zagadnienie to do rozstrzygnięcia składowi siedmiu sędziów (art. 17 ust. 2 cytowanej ustawy).

Uchwała Sądu Najwyższego rozstrzygająca zagadnienie prawne wiąże w danej sprawie (art. 390 § 2).

Oznacza to, że uchwałą ową związany jest zarówno sąd drugiej instancji, jak i Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym.